

Helpt geloof tegen angst?

Ledevertkerk Chaam, 13 maart 2022

Ds. Sara Dondorp

Schriftlezing: Johannes 12:20-36

Inleiding

Vandaag is het de tweede zondag in de veertigdagentijd en de achttiende dag van de oorlog in Oekraïne. Thema in de 40-dagentijd is 'Zeven werken van Barmhartigheid'. Voor Oekraïne zouden we ze alle zeven tegelijk willen doen. De hongerigen te eten geven, zieken bezoeken of verzorgen, naakten kleden, vreemdelingen herbergen en zo verder. In de praktijk komen we vaak niet verder dan bidden voor Oekraïne. Deze zondag staat 'zieken bezoeken' centraal. Dat kunnen we altijd doen, ook in onze eigen kring. De schriftlezing van vanmorgen gaat daar niet over.

We lezen een deel uit Johannes 12. Jezus is Jeruzalem binnengereden en met palmtakken begroet. De evangelist Johannes besteedt daar niet veel aandacht aan. Wel noemt hij dat er onder de mensen gepraat wordt, vooral over de opwekking van Lazarus uit de dood. In het Griekssprekende stadje Betsaida waren mensen nieuwsgierig. Die Jezus, die macht heeft over leven en dood, die willen ze zien. Als ze toch voor Pesach naar Jeruzalem gaan, kunnen ze proberen deze Jezus daar te benaderen. Zij wenden zich tot de leerlingen Filippus en Andreas, die vanwege hun Griekse naam vertrouwd aanvoelden. Daar begint de lezing van vanmorgen. Het is een tekst waar heel veel in staat. Niet alles kan op één ochtend aan de orde komen. Wat naar voren springt is het beeld van de graankorrel die sterft om nieuw leven voort te brengen. Het verhaal komt steeds dichterbij Goede Vrijdag. Jezus spreekt hier indringend over leven en dood. Geen eenvoudige materie. Daarom houden we het op één Schriftlezing vanmorgen.

Overdenking Gemeente van Jezus Christus,

Helpt geloof bij angst voor de bom? Die vraag werd donderdag in de krant aan twee theologen gesteld.¹ Vooral het antwoord van Erik Borgman maakte indruk op mij.

"Als we bang durven zijn, als we geloven dat wij onze kwetsbaarheid niet hoeven te ontkennen, ontstaat er ruimte om aan de mogelijkheid van vrede te denken."

Misschien bedoelt hij zo iets als 'de angst in de ogen kijken'? Wat hij zeker wil vermijden is de angst te overschreeuwen, of het nu is in vrome woorden of in heldhaftige daden. Borgman verbindt dat besef van kwetsbaarheid vooral met verbondenheid met onze medemensen.

"We kunnen zien dat ook in de ander iets beschermwaardigs ligt. Dan voelen we ons verbonden met de Oekraïners, maar ook met de Russen die protesteren tegen Poetin, en zelfs met de Russische soldaat die Poetins orders uitvoert."

¹ Dagblad Trouw, Donderdag 20 maart. De Verdieping, pag. 9.

Het is misschien de uitdaging om verbondenheid met medemensen, heel ver uit te strekken, óók naar gewone Russische mensen. Naar Russen die deze oorlog net zo goed niet willen, mensen die net als ieder ander bang is voor wat er nu gebeurt. Heel veel mensen zijn op dit moment bang en bezorgd. Wat Borgman in elk geval niet doet is geruststellen. Er is geen makkelijk antwoord. Er is geen simpele uitweg. We hebben te maken met grote zorgen en met angst voor de dood. Dat valt op geen enkele manier weg te poetsen. Misschien is inderdaad het enige antwoord dat we ons verbonden voelen met elkaar. Dat we elkaars angst en elkaars zorgen erkennen en ons niet mee laten slepen in de taal van agressie.

Wat heeft dit alles met geloof te maken? Er zijn mensen die niet in staat zijn in God te geloven, zolang er in de wereld zulke verschrikkingen kunnen gebeuren als in Marioepol of rondom Kiev. Als God een rechtvaardige God is, dan stopt Hij de oorlog. Dat soort redeneringen vind ik altijd bijzonder lastig. Want ja, ik wil graag geloven dat God een God van liefde is, en dat God van alle mensen houdt. Waarom laat Hij dit alles dan gebeuren? Een makkelijk antwoord is er niet. Ik kom niet verder dan de verantwoordelijkheid van mensen. Als er mensen zijn die zulke vreselijke dingen doen, dan zijn die mensen daarvoor verantwoordelijk. Niet God. Ik denk dat God net zo verdrietig is als alle slachtoffers. Dat daarin Gods liefde voelbaar kan worden. Maar uiteindelijk kan ook ik niet weten wat God ervan vindt. Wat we wel kunnen, is solidair zijn met Gods kinderen. Ons betrokken weten bij wat er gebeurt. Dat is volgens mij ongeveer wat Erik Borgman bedoelt.

Het is een aantrekkelijke gedachte dat God als een marionettenspeler kan bepalen wie er tijd van leven heeft en wie niet. Oftewel: dat menselijke verantwoordelijkheid niet van belang is. In het vissersdorpje Betsaida doet het verhaal de ronde dat ene Jezus een man uit de dood tot leven heeft gewekt. Een Man van God die blijkbaar macht over dood en leven heeft. Als dat niet een teken is van hoop, van toekomst, van mogelijkheden! Zou dat niet het begin van een prachtige wereld kunnen zijn, van vrede en harmonie, waar geen ziekte en dood meer is. Als die Jezus dat nou even fixen kan! Dat zou mooi zijn! Of dat precies de beweegreden van die Grieken is, staat er niet. Wel lezen we over de bezorgdheid van Jezus. Hij is opvallend terughoudend tegenover deze potentiële volgelingen. Inderdaad spreekt hij over dood en leven, maar dan in het bijzonder over zijn eigen dood. Messiaanse macht over dood en leven is niet een toverkunstje. Niet een makkelijk recept uit alle ellende in de wereld. Sterker nog: de ellende in de wereld is een realiteit. Niet iets dat zomaar weg te poetsen is. Hij spreekt over de graankorrel die in de aarde eerst moet sterven om vervolgens vrucht te kunnen dragen en heilzaam te zijn. Het beeld van de graankorrel staat voor een manier van leven. Wie zijn leven liefheeft, zal het verliezen, staat er. Het zijn gevleugelde woorden geworden. Maar het valt niet mee ze te begrijpen. Letterlijk staat er; wie zijn psyche liefheeft, zal het verliezen. Misschien zou je kunnen zeggen dat het gaat om je ziel of je ego. Wie dat voorop stelt, zal het kwijtraken - zal de grip erop verliezen, zoals de graankorrel die bewaard blijft, uiteindelijk zal vergaan. Denkend aan Erik Borgman kan je misschien wel zeggen: wie zozeer bezig is met het zuiver houden van zijn eigen ziel verliest het zicht op verbondenheid met medemensen en daardoor met de weg naar gezamenlijkheid en vrede. Aan de andere kant: wie zijn ziel 'haat' zoals er letterlijk staat, haat in de zin van: wie in staat is afstand te nemen, die zal deelhebben aan

eeuwigheidsleven. Dat gaat hier niet over een eeuwig leven na de dood, maar over een leven op aarde met eeuwigheidskwaliteit. Dat is de weg die Jezus zal gaan. Wie mij volgen wil, zegt hij, moet bereid zijn die weg te gaan. Die moet dus weten dat het niet om makkelijke toverkunstjes gaat. Die moet in staat zijn zich met huid en haar en met hart en ziel in te zetten voor een leven met eeuwigheidskwaliteit. Als het gaat over dood en leven zijn er geen makkelijke antwoorden. Wat er met Lazarus is gebeurd, is zeker geen poppenkast. Dus als die mensen uit Betsaida dat verwachten, zijn ze bij Jezus aan het verkeerde adres.

Mij valt op dat Jezus vervolgens ook niet meer weet wat te zeggen. Hij is bang, of geschokt, in elk geval zeer bewogen. Want de weg waarover hij spreekt is zwaar. Menselijkerwijs gesproken misschien wel té zwaar. Maar een stem uit de hemel geeft Jezus bevestiging en erkenning. Toch gaat het niet om mij, zegt Jezus zelf. En opnieuw valt het niet mee de tekst te interpreteren. Opvallend is de verwijzing naar de 'heerser van deze wereld'. Het is duidelijk dat de verantwoordelijkheid voor de ellende niet ligt bij God, maar bij een wereldse heerser. Op dit moment weten we allemaal wie dat zou kunnen zijn. In Jezus' tijd werd misschien Herodes bedoeld of de Romeinse keizer. Het verlangen om dergelijke heersers uit te bannen is groot. Maar de dagelijkse werkelijkheid is helaas anders. Jezus spreekt over het licht dat onder de mensen is. Licht dat er niet altijd zal zijn. Wandel in het licht, zolang het licht is. Het klinkt als een doodoener, maar misschien is het toch ook een teken van hoop. Want wie zich door dat licht laat verwarmen, is misschien beter bestand tegen de ellende van de wereld. Uiteindelijk zullen ook de heersers van de wereld vergaan. Het is maar een klein sprankje hoop, maar toch. Uiteindelijk zal dat licht overwinnen. Als we samen in dat licht kunnen staan, elkaar kunnen steunen, als we ons verbonden weten met onze medemensen, die net zo angstig en bezorgd zijn als wij, of nog veel meer.... Verbondenheid, medemenselijkheid, betrokkenheid. Misschien kan je dat wel zien als symptomen van het licht.

En God, waar is God in dit alles? Een definitief antwoord heb ik niet op die vraag. Zelf denk ik dat God treurt, met de inwoners van Marioepol en Kiev en al die andere plaatsen waar medemenselijkheid en liefde met voeten worden getreden. Daar waar de ellende voelbaar is, daar is God onder de mensen. En daar waar mensen samen delen: hun angsten, zorgen én vreugde. Waar mensen samen delen van brood en van wijn, daar is het licht, daar is de hoop en misschien ook het geloof.

Amen